

Записки
Наукового товариства
імені Шевченка

Том XIV

1896

лівських. Будуть також держати трьох огорожників по всі часи разом з наступниками. В затвердженю Собеского згадуєть ся уже за чотирьох солтисів з синами. Сей король розширює їх права: рубати дерева на будову і паливо в лісах королівських, свобідно пасти вівці, ловити для себе рибу, гнати горівку, ставити броварі, вільність від підвод, усяких робіт і всіх чиншів окрім звичайного річного.

По над се годі було щось більше сказати про Кіндратів. Тепер єсть тут коло 40 осель, а 300 душ. Перед 200 роками було (як каже переказ) лишень девять хат. Зі згаданих в другім документі родин удержалась ще одна — Клоццак (Klanczko). (Масі, згадані в першій грамоті живуть і досі в Ясінці, що й зовесь Масьовою). На вїйтівстві сиділа завсіди дрібна шляхта, що зайшла з нънших сіл. Опинившись під панованєм Австрії зійшли вони до звичайного становища підданих, хоч покривджені часто подавали за се жалоби до самбірської економії, що то вони шляхта і лишень мають чинш платити. До йосифінської реформи був у Кіндратові окремий піп (опісля прилучено до Ясінки, де й досі сьвященниками без перерви Ільницькі, що мали вїйтівство в Кіндратові). Шляхотська окремішність була вперед сильна, тепер починає шляхта мішатись з селянами. Стрій тепер однаковий. Доки Камера не попродала лісів, доти добре жилось Кіндратівцям, випасали воли, корови, вівці і кози по лісах і рубали дерево де хотіли. Нізнійше відміряно громаді 35 моргів ліса на паливо і пасовиско, а решту замкнули. Люде збідніли. Ліс відділений на пасовиско вирубали і Жидам продачч, а ліс на паливо також відпродано парохови. З вигляду, се люде ростом не великі, лиця більш округлі, як подовгасті, волосє темно русяве, подекуди чорне, або й червоне. Жидів нема цілком у Кіндратові, був один і сей забрав ся у Ясінку.

В дальших частях переходить о. Зубрицький до опису села Кіндратова з боку більше етнографічного. Починаєть ся описом будинків, на зверх, в середині, хатньої обстанови, далі описуєть ся стрій, харч, а опісля хліборобська праця, як сінокоси, годівля овець, пасіки. Ся часть занадто спеціальна, аби її можна коротким змістом передати, тому то й всіх, що ближше сим інтересували ся б, відсилаємо до самої праці, з запевненєм, що тут найдєсь не один дуже цікавий рис з життя-буття нашого селянина.

С. Т.

Н. Коробка — Восточная Волянь (Живая Старина 1895, I, ст. 28—45).

Автор кинувши коротенький нарис про минувшину Волини, згадує, що в східній його части козацтво не було знає: „Козак людности значний тільки донський з нагайкою в руках, в ролі полицея, тому, каже

автор, і історичних дум там нема“, хоть пізніше виразно заявлює, що записав думу про Нечая. Вправді одна дума то небагато — але о скільки видго з дальше поданих материялів, автор загалом не много записав: що ж було б дивного, коли б серед тих записів трафілась лиш одна дума? У нас в Галичині козацтво також не було знане, але проте трафіляють ся думи про Нечая, Саву Чалого, Байду і ин.

По словах автора на Волини нема слова між народом на означене своєї національности; не сильне в нього і почуте релігійности; а що просьвіта стоїть там на дуже низькому ступеневі, тож маса населеня представляє собою „ужасающую картину нравственной безпвѣтности и беспомощности“. Сього висказу автор одначе не підпирає жадними фактами, і не застановляє ся, хто тому може бути винен. За те говорячи про здібність людности наводить такі куріози — бо інакше годі їх назвати: „Мені прийшлось стрітити мужика, що ходив на роботу з книжкою Толстого (якою?), а ввучив ся німецької мови, аби прочитати Шілера, що заінтересував його в перекладі. Приходило ся бачити парубка шіснацять літнього, що зачитував ся книжками історичного змісту і знав на память не мало стихів Пушкіна“. Мужик з книжкою на роботі певно снів ся авторови, бо як можна собі представити, щоби мужик косив, сапав, орав, молотив і т. д. а вразом читав? Чудесний і той мужик, що потрафить розуміти Шілера, не знаючи історії, мітольоїї і т. н.!

Що до мови ділить автор східну часть Волиня на три полоси. Поділ той опирає головно на самозвукови „о“. Спільною чертою всіх говорів уважає велику хиткість само- і співзвуків. „Кождий майже звук стараєсь перейти в сусідний: ы в э, э в а, о в у і т. д. Подібно співзвуки: ж зближуєсь, а деколи переходить в з і на відворот; с переходить в ш, л в р і т. д. У всіх говорах є багато росизмів“.

Згадавши про якість землі, ліси, наводить автор деякі обряди. По его словам починаєсь рік в полудневій полосі колядками (?) і щедрівками. Старинних колядок не чути там. „Масляниця проходить не замітно. На паску водять хороводи. Бабський великдень, русальний тиждень, великдень, — нічим не замітні. Як в часі великого посту сьпівають веснянки, так в петрівку сьпівають петрівчані пісні. Купайло переховав ся досить добре, хоть що-раз більше щезає під подвійним напором духовенства і поліції з одної, а фабрично-мійської цивілізації з другої сторони. Рік кінчить ся ворожінем в день Андрія і Катерини“. — От і все про народний календар, хоч трудно собі подумати, щоби він лиш такий був, як д. Коробка представляє, тим більше що і про обряди, котрих всюди таке богацтво, він лиш тільки каже: „Весільні обряди сповнюють ся сьвято, як і обряди при хрестинах, похоронах, будівлі хати, засіві“.

З мітичних істот згадує д. К. лиш про „горсбйового“, що осіню, на Семена, мірять воробців міркою і вісім бере собі, а девятого пускає, щоби тим способом спасти сьвіт від переповненя воробцями, та про русалки, що мають сидіти в житі. Про пісні каже тільки, що ліричні витісняють ся що раз фабричними, вложеними зіпсованою мовсю російською, з епічних знов знані лиш побутові. Лірників багато, але они співвають лиш книжні уніятські пісні.

Дуже побіжно, недокладно, згадує ще д. К. про фізичний тип мешканців, про ксстюми, про побутові умови і про штунду. Характеристичне місце отсе: „Німці не люблять ся з штундистами, однакож в селі Дашевці, де на учителя приходської школи вложено обовязок слїдити за штундистами і доносити на них, останні волять свої діти посилати до німецької школи“. Гарна школа, гарний й учитель — нема що казати.

Та хоч „німці не люблять ся з штундистами“, а „відносини межи мужиками і Німцями доходять до убийств, а причиною ворожнечі велика ріжниця в понятях про власність“, д. К. побоюєсь, щоби загальности не підляг онімеччиню!

Звернувшись до иньших полос автор не зважає на те, що на многих місцях повторюєсь, лиш знов згадує про якісь землі, фізичний тип, сьвітогляд народа, одїж і т. и., хоть про се можна було далеко ліпше на однім місци говорити порівнюючи, щоби читача не мучити. Що в сих двох полосах, середній і північній, єсть відмінним від того, про що була повисше мова, про те згадую ту коротко.

В середній полосі під новий рік засушукть воґобців, туть їх на порошок, змішують з зерном призначеним на засїв, а потім засївають поле. — В страстний четвер гавдяня дому роздїває ся до нага і замітає вінником докола хати і в середині, щоби не плодились черваки, жаби і иньші такі сотворіня. — Описуючи північну полосу, автор каже: „17.000, 20.000 а навіть 60.000 десятин землі — такі тутешні маєтки. Маєток в 10.000 десятин уходить за маєток „середньої руки“, в 3.000 маленький, а про такі як в 1.000, 700 десятин не говорють інакше, як в іронію“. Та гараз кілька слів низше сього каже: „Коротко сказавши, поміщочого гавдівства ту нема, одиноким гавдівством являєсь ту мужицтво“. А ще низше: „Середня цифра мужичого надїлу в тій місцевости (коло Собичина) вивосить коло 112 десятин“. Що ту автор хотїв сказати, я не розумію.

Варто занотувати і такі вискази автоґа: „В загалі люде зводять кінці з кінцями“; „З грїшми люде не вмють обходити ся і їх в загалі в тій місцевости мало так, що не в кождім селі можна змінати рубля, а про десять і говорити нічого“; „Між Полішукками подибують ся

типи малоруські“ — як би Поліщуки не були „Малорусами“ і як би автор не подавав на початку статі характеристики їх говору!

Про світогляд Поліщука знає д. К. сказати тільки: „Світогляд Поліщука такий, як Южанина (а треба зазначити, що д. К. не зовсім повно представив світогляд людности полудневої частини, щоби ми з порівняня подібного могли набрати погляду на світогляд Поліщука!), ріжниця лиш така, що у нього біднійший запас образів, і багато представлень йому цілковито не знайсмі — та що в нього менше скептицизма і що говорить зовсім серйозно про такі речі, про які Українець говорить з іронією“. От і всьо. Щож з того можна знати про світогляд?

Коли додамо до того спостереження автора, що в ліричній поезії Поліщуків знаходить ся декадентизм, дальше, генералізоване деяких фактів і їх повторюваня, то й будемо мати повний образ його праці, та здаєсь, не дуже користний для нього. *В. Гнатюк.*

A. Dobrowolski — Lud Grubieszowski (Lud, 1895).

Автор статі хоче схарактеризувати народ руський з околиці Грубешова. По вступі, що не належить властиво до річи, описує він ношу тамошних селян, що — як і в нас — швидко зміняєсь, вигляд сіл, загороди, хатню обставу; не робить сего однакж докладно, предмету дотикає зовсім побіжно, поверховно, надто бавить ся в фантазію, що зовсім розправі з обсягу етнографії не відповідає. Опис хати з загатою, приміром, виглядає у него так: Так opatrzona chałupa zdala ma pozór jakiegoś grzywiastego potwora, zwłaszcza o zmierzchu, kiedy oświetlone okienka wydają się ślepiami błyszczącemi pośród kuddów! Сей тон тягне ся через цілу статю. Імена і уличні прозвища, які автор подає, поперекручувані на лад польський страшенно, так що для фільольога не мають жадної вартости. То само і з цитованнем слів, зворотів і пісень. Се взагалі дивна поява; наші матеріяли етнографічні почали громадити Поляки (Залеский, Жеґота Паулі і иньш.) ще з початком трийцятих років; від того часу появлялись досить часто ріжні збірки і розвідки з обсягу етнографії ладжені Поляками, але ані одна з них, не виймаючи і Кольберга — не має вартости фільольогічної, бо українсько-руські слова в них поперекручувані; чи ж від тогди не було часу навчити ся сусідної мови? — Дальше говорить автор про поживу, знахарство, віру в чортів (в вірованях тамошних чорти не сидять в хаті, бо образів боять ся), реліґійність, що сходять на індуферентизм, про понятя правні, моральність, супружества, смертність женщин — що перевищає смертність мужчин, — про вихованє дітей, про школу народну — що дуже низько стоїть — про танці, забави, вкінці

описує весільний обряд і подає календар народний. Порушає отже все, що може нас цікавити, але як я вже сказав, так побіжно, що ціла праця набирає вигляду, неначе була би дуже коротеньким витягом з дуже великої розправи. Коли ще додаю, що автор на многих місцях позваляє собі зовсім невідповідної іронії, особливо при описі деяких обрядів, то вийде з того, що праця не дає не тільки повної, але й неповної характеристики грубешівських селян.

В. Г.

Чтенія въ историческомъ обществѣ Нестора лѣтописца, кн. IX, К., 1895, ст. 64+222+192+58.

У відділі II, зпоміж научних праць поданих в цілости, заслугоють згадки тут:

Замітки про маловісні пам'ятки південно-західно руського письма XVI—XVII в., О. Соболевского. Автор звертає увагу на ті писання релігійного змісту, що були перекладані на мову народну, або й оригінально на тійже мові писані. На їх досі за мало завважали історики літератури і дослідники мови руської, хоча б повинні ставитись у першому ряді. Мова тут про вісім з них: 1) Псалтир Моск. Рум. Музея N 335, XVI в. Язик у ній український, розуміється -- з багатою примішкою церковщини і полонізмів¹⁾. Перекладано мабуть не в церковного оригінала. Межи особливостями мови сеї пам'ятки, окрім впливу білоруського (ѣ зам. **ѣ**, а зам. **о**), добачуємо цілком народні форми як: *буде, загине, пышни, з ос. замыка, выславля і т. д.* 2) Псалтир Моск. Рум. Музея N 1017, др. пол. XVII в. Переклад, на думку автора, зроблений з оригіналу чеського або польського. Не багато тут церковщини і білорусизмів. 3) Толкований Псалтир Петер. Дух. Акад. л. 1—136. Р. 1609 р. Попри церковщину стрічають ся чисті українізми (казаня, встаня). 4) Збірник Моск. Синод. Бібл. N. 937, др. пол. XVI в. Зміст напряду антипротестантського, в мові доволі церковщини попри признаки північних українських говорів (**у** зам. **о**). 5) Збірник Моск. Рум. Муз. N 2616, др. пол. XVI в. Мова майже цілком свободна від примішки церковно-славянського язика, зате доволі українізмів (із насінням і ин.); полонізми подибують ся також. 6) Збірник Моск. Рум. Муз. N 159, кінця XVI в. Мова майже чиста українська. 7) Збірник Моск. Рум. Музея N 373, XVII в. Мова українська з полонізмами, як в иньших тодішних пам'ятках. 8) Александрия Моск. Рум. Музея N 1562, 1697 р. Мова близька до язика західно-руських документів XV—XVI в.,

¹⁾ Зауважимо тут, що автор перецінює число сих останніх, владучи між них усі загальні прикмети мови галицької, волинської та подільської, які не стрічають ся в говорі українським як: згрішил-ем, ям ти родил, злото, огонь і т. ин.